

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Piippo, Laura

Title: Sinät ja minät

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Nuoren voiman liitto, 2018

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Piippo, L. Sinät ja minät. Nuori voima, (3), 54-55. <https://nuorivoima.fi/lue/arvio/sinat-ja-minat>

Sinät ja minät

ARVIO | LAURA PIIPPO | 12.10.2018

Mike Pohjola: *Sinä vuonna 1918.*

527 s. Gummerus 2018.

Sinä vuonna 1918 on pelisuunnittelijana ja kirjailijana tunnetun **Mike Pohjolan** *choose-your-own-adventure* -genreä edustava, **Espen Aarsethin** termein ergodinen, eli lukijaltaan aktiivista osallistumista vaativa romaani, jossa lukija pääsee tai joutuu kulkemaan läpi sisällissodan sekä sitä ympäröivien vuosien. Kaikki rakentuvat tarinat alkavat samalla tavalla: köyhästä mökistä, jonka isätön ja pian orvoksi jäävä lapsi päätyy huutolaiseksi. Tarinoiden kulkua ohjaavat osin valinnat, osin silkka arpaonni tai -onnettomuus. Sisällissota-aihe on paitsi pinnalla, myös ajankohtainen.

Nimen ”sinä” viittaa sekä aikaan että lukijaan, joka voi ensimmäiseksi roolipelien perinteitä kunnioittavaa hahmolomaketta täyttäen valita tarinansa päähenkilölle joitain taustamuuttujia: nimen, sukupuolen, kotimaakunnan ja uskonnollisen tai -kielitaustan. Muut muuttujat, kuten esimerkiksi punaisen tai valkoisen puolen suosio, traumat, vammat, raskaudet tai tappajaksi päätyminen kertyvät lomakkeeseen sitä mukaa kuin tarina etenee joko arpakuution tai valintojen kautta.

Kirjan ensimmäiset luvut ovat aina samat. Tarinalinjat erkaantuvat toisistaan vasta huutokaupassa, joka määrää mihin taloon huutolaislapsi sijoitetaan. Erilaiset tarinat yhdistyvät muutamissa avainkohdissa, kuten luvuissa ”Kohti itsenäisyyttä” ja ”Kansa jakautuu”. Tarinalinjoja yhteen nivovana elementtinä toimii myös silloin tällöin, erityisesti tärkeissä käännekohtissa näyttäytyvä nuoren sinimekkaisen naisen hahmo. Hän seisoo päähenkilön kanssa piirissä sodan syttymistä edeltävän lipunnoston ympärillä, tuo lohtua koulun lattian alla teloittajia piileskelevälle, vilahtaa ikkunan takana huutolaisten huutokaupassa sodan jälkeen, laulaa ruumiina rattailla ja näyttäytyy merenneitona sodan jälkeen uutta elämäänsä merimiehenä rakentavalle. Tytön hahmo on korostetun toismaailmallinen, ja hän tuo mieleen klassisen suomineitokuvaston.

Kansakunnan, sekä koetun että kuvitellun, rakentuminen kietoutuu teoksessa yhteen yksittäisten ihmiskohtaloiden kanssa. Vaikuttavimmillaan Pohjolan romaani on, kun lukija muutaman lukukerran jälkeen päätyy tuttuihin kohtauksiin aiemmista lukukerroista poikkeavassa roolissa. Jo itsessään ahdistava talon huutolaisen rankaiseminen tai tuomitseminen koskettaa vielä toisella tapaa, kun lukija huomaa muistavansa myös tuon tuomitun (yhden mahdollisen) elämäntarinan ja valinnat.

Kirjallisuus lajina kytkeytyy sisällissotaan monin tavoin, kuten tänä keväänä ilmestynyt artikkelikokoelma *Toistemme viholliset? Kirjallisuus kohtaa sisällissodan* (toim. **Kukku Melkas & Olli Löytty**) ansiokkaasti osoittaa. Vuoden 1918 ylisukupolvinen trauma elää ja voi hyvin myös vuonna 2018. *Choose-your-own-adventure* -genren teokset ovat usein korostetut etäännytettyjä edustaen lähinnä fantasian, scifin ja kauhun lajityyppejä. Kauhu on toisaalta myös Pohjolan romaanissa vahvasti läsnä, sillä elämä teoksen sisällissodan ajan Suomessa on karua ja raakaa, ja päättyy usein ennen aikojaan – useimmiten sairauden tai väkivallan myötä. Nälkää, kylmyyttä ja traumatisoivia kokemuksia on vaikea välttää. Kaunokirjallisesti liikutaan lähellä naturalismia. Teoksen kieli on toteavaa, korutonta ja kaunistelematonta. Paikoin kielessä

vilahtelevat aikaa kuvittavat ilmaiset: veneeriset taudit jne., ja silloin tällöin lukijan valitsema polku ja sen implikoimat asteet tai arvot näkyvät myös kielessä: "Naiset ja pelkurit lähtevät pakoon, mutta sinä tartut kivääriin. Samoin tekee moni muu, vaikka panssarijuna onkin ehkä liikaa teille." (185).

Teoksen toteava poetiikka on lähellä traumakokemusten kuvauksia: kokijan on vaikea paikantaa itseään, itse monistuu ja irtoaa. Jos ote itseensä katoaa, kuka lopulta kokee ja valitsee, ja mitkä valinnoista ovat merkityksellisiä? Usein esiintyvä vapaa epäsuora kerronta sekoittaa erilaisia näkökulmia ja odotuksia, mutta itse kertojaan teoksessa ei juuri kiinnitetä huomiota: kuka on lukijaa puhutteleva minä, joka rakentaa kaikki teoksen sinät yhdessä lukijan kanssa?

Teokseen uppoutumista häiritsevät paikka paikoin kauneusvirheet: virheelliset lukujen numeroinnit tai tarinoihin muodostuvat epäloogisuudet. Silloin tällöin etenemistä ohjeistavat paratekstit tuntuvat raskailta ja teknisiltä, erityisesti jos luvun kirjallinen anti on ollut ohuehko. Välillä teos tyytyy ikään kuin luettelomaisesti kuvaamaan paikkoja ja tilanteita, joihin päähenkilö päätyy, ja hahmojen rakentaminen ja syventäminen – ja sitä myöten myös lukijan sitoutuminen heihin – jää lukijan muistin ja hahmotaulukon merkintöjen varaan. Toisaalta ratkaisu jättää enemmän tilaa lukijan tulkinnoille ja mielikuville, eikä teos sorru kauhistuttavilla näyillä tai kokemuksilla mässäilyyn, vaikka ne usein varsin suoraan ja verhoilematta kuvataankin.

Pohjola on teoksensa tiimoilta haastattelussa esittänyt, ettei tällaiselle ”immersiiviselle romaanille” ole varsinaista edeltäjää kotimaisessa kirjallisuudessa. Tämä ei tarkkaan ottaen pidä paikkaansa, sillä Otavan vuonna 2012 julkaisema **Jaakko Yli-Juonikkaan** *Neuromaani* oli paitsi traditiotietoinen ergodisen kirjallisuuden lajin jatkaja myös sen uudistaja. Aivan samaa ei Pohjolan teoksesta voi sanoa, vaikka sen tema ja valittu rakenne useimmiten tukevatkin toisiaan. Toisin kuin esimerkiksi *Neuromaanissa*, ei hahmoon keskittyvä erilaisten valintojen tekeminen Pohjolan romaanissa katko luentaa tai kiinnitä lukijan huomiota teoksen kerronnan tasoihin, joiden pidempi kehittäminen voisi avata monenlaisia tulkinnallisia ulottuvuuksia.

Kysymys valinnoista on kiinnostava. Voiko tarinansa todella valita? **Judith**

Butlerin hahmottelema performatiivisuuden teoria korostaa, että vaikka identiteetit ovatkin loputonta leikkiä, ei kaikki ole valittavissa. Risteävien muuttujien kirjomat eletyt taustat luovat esimerkiksi kokemushistorioita ja omanarvon- tai arvottomuudentuntuja, joiden läpi tarkasteltuna jotkin valinnat ovat vain näennäisiä tai teoreettisia. Kaikki valinnanpaikat eivät aina tule kokijalle edes näkyviksi ja siten mahdollisiksi valita.

Parhaimmillaan ergodiset romaanit tekevät nämä kasautuvat tuntemukset näkyväksi ja asettavat lukijan vallan kyseenalaiseksi. Liikkuva ja liikuteltava hahmo on lukijan ja tekstin yhteistuote, joka vetää menneisyytensä sekä tekstin asettamista parametreista että lukijan kokemuksellisuudesta. Tällöin huomio kiinnittyy juuri niihin seikkoihin, joita emme voi valita, ja jotka eivät tyhjene valintoihin, epiteetteihin tai parametreihin. Usein tämä tehdään juuri leikittelemällä teoksiin sisältyvillä kerronnan tasoilla, lukijan roolilla tai aktiivisten valintojen näennäisyydellä. Pohjolan romaani painottaa näiden sijaan sattumaa, valintaa, oikkuja – niitä hetkiä joissa toiminnan suunta muuttuu. Ergodisen rakenteen tarjoamat mahdollisuudet syventää ja kehitellä teoksen pysäyttäviä aiheita jätetään siten osin hyödyntämättä, ja valinnan ja sattuman vuorottelu palautuu ainoastaan yksittäisen henkilöahmon tarinan käännekohtien mekaaniseksi toteutukseksi.

Teoksen keskeisen temaattisen kysymyksen voisi muotoilla näin: miten olla ihminen toisille ihmisille ja millaisissa tilanteissa toisen ihmisyyden – ja samalla myös hiljalleen oma – vähenee ja katoaa? Romaanilla on myös lähihistoriaa sanallistavaa arvoa, ja uskonkin sille löytyvän käyttöä esimerkiksi opetusmateriaalien ja -tapojen rinnalla.